

ליקוטי מוהר"ן בפרשה

פרשת 'ויגש' / ה'תשפ"ב / הרה"ג אליהו עטיה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

מבוסס על ליקוטי מוהר"ן תורה צ"א (ה"ב)

יעקב בירך את פרעה שנילוס יעלה לקראתו וכך פסק הרעב/מדוע יוסף לא בירך שיפסק הרעב/ פרעה לא רצה ששפע מצרים יעבור דרך יוסף אלא דרכו/למה בירך יעקב את פרעה הרי בה יעשה פרעה עצמו עבודה זרה/ המעשה ברב יהודה וחליצת נעלו/מיהו רב מרי בר רחל ולמה נקרא כך?/ האם מותר ליהנות ממעשה ניסים/ מה כל כך ההתפעלות מנס חנוכה אצל בבא סאלי זה היה כל יום?/ביאור המעשה מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק/למה ר' חנינא בן דוסא לא רצה לעשות הבדלה על נר של נס/למה הבבא סאלי עשה נס עם הערק, וכי חסר ערק/הצדיק רומז את הברכה בשם המתברך/ע"י יחוד קוב"ה ושכינתיה יש כפרת עוונות/למה יוסף כל כך מצער את השבטים בענין בנימין

יעקב בירך את פרעה שנילוס יעלה לקראתו וכך פסק הרעב

א. בפרשת ויגש אנחנו מגיעים לפגישה של יוסף ויהודה והאחים ובסוף הפרשה כתוב שיעקב אבינו ובניו ירדו למצרים, ואחרי שירדו למצרים כתוב (בראשית מ, ז): **"וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדֵהוּ לְפָנָיו פְּרֹעֶה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרֹעֶה"** – מסביר רש"י: "כדרך כל הנפטרים מלפני שרים, מברכים אותם ונוטלים רשות. ומה ברכה ברכו? **שיעלה נילוס לרגליו**, לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומברכתו של יעקב ואילך, היה פרעה בא אל נילוס, והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא ישן נשא כו.). יעקב אבינו בירך את פרעה בברכה מאוד מיוחדת – שכשהוא יבוא לנילוס יעלו המים לקראתו. ומהברכה של יעקב הפסיק הרעב. כמו שכתוב בסוף הפרשה שהמצרים אמרו ליוסף (שם, יט): **"לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ ... קְנֵה אֶתְּנוּ וְאֶת אֲדָמַתְנוּ בַּלְּחֶם וְנִחֵיהּ... עֲבָדִים לְפְרֹעֶה וְתֵן זֶרַע וְנִחֵיהּ וְלֹא נָמוּת"**, ואם יש רעב כי שום דבר לא צומח באדמה, בשביל מה לזרוע אותה, אלא כשבא יעקב למצרים ובירך את פרעה שיעלה נילוס לרגליו, מאותה שעה הפסיק הרעב, ויכלו לזרוע את האדמה.

מדוע יוסף לא יכל לברך שיפסק הרעב

ב. יש כאן מקום לדקדק, כי הנה הזוהר אומר (פרשת פינחס ח"ג דף רכג): שיעקב ויוסף נחשבים לאחד, וכלשונו: "גוף וברית חשבינן חד". ולכאורה למה יוסף לא יכל לברך את פרעה שיעלה נילוס לקראתו, ולסיים עם ענין הרעב, ולמה צריכה הברכה הזו לעבור דוקא מיעקב, והרי יוסף הוא הצדיק, שאפי' השמש (שזה יעקב) והירח וצבא השמים משתחוים לו, וגם יעקב צריך את יוסף, וא"כ למה יוסף בעצמו לא מברך? הוא רואה כבר שנתים רעב וכולם סובלים, שיברך. ואם מחמת שחלום פרעה שיהיה שבע שנים, הרי כמו שיעקב יכל לברך ולבטל את הגזירה רעה, גם יוסף יברך. וניתכן שרצה שאחיו יבואו בגלל הרעב, וכמו שהיה באמת, ורק אחרי שבאו אפשר לברך, ואז כבר יעקב כבר בירך.

פרעה לא רצה ששפע מצרים יעבור דרך יוסף אלא דרכו

ג. התשובה: יוסף יכל לברך, אלא שפרעה הפסיד את הברכה מיוסף, בזמן שהוא אמר לו – (בראשית מא, מ) "רַק הַפֶּסֶא אֲגַדֵּל מִמֶּךָ" – ופירש"י: "שיהיו קורין לי מלך". כלומר פרעה לא נתן ליוסף להיות מעלי, בבחינה כזו שהוא יוכל לברכו ולמשוך לו את השפע

מלמעלה ללמטה, ופרעה אומר "רַק הַפֶּסֶא אֲגַדֵּל מִמֶּךָ". יש שאלה, מה הנפקא מינה לפרעה שהכסא שלו יהיה יותר גדול מיוסף, הרי פרעה נותן ליוסף את כל הסמכויות במצרים, (כמ"ש: "אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וכו' רַק הַפֶּסֶא אֲגַדֵּל מִמֶּךָ ... רָאָה נִתְּתִי אֵתְּךָ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם: וְיָסַר פְּרֹעֶה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ ... וַיִּלְבֹּשׂ אֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל צְנָאוֹ: וַיַּרְכֹּב אֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה ... וַנִּתֵּן אֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם...)" וכן: **"אֲנִי פְּרֹעֶה וּבַלְעֲדִיק לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רִגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם"** (מא, מ-מד) ומסביר התרגום, אף אחד לא יצא למלחמה ולא ירכב על סוס, ולא שום דבר בלעדיך, אלא שפרעה לא רצה לכפוף את עצמו תחת יוסף, שהשפע שלו יעבור דרך יוסף, אלא הוא רוצה להישאר מלך מצרים וששפע של מצרים יעבור דרכו דוקא. ובוזה פרעה הפסיד שיוסף לא יכול למשוך לו ברכה, כי הצדיק יכול למשוך ברכה רק למי שכפוף תחתיו, אבל מישוהו כמו פרעה שמרגיש את עצמו שהוא מעל הצדיק, הצדיק כביכול לא יכול להביא לו את הברכה מלמטה למעלה. אפשר להוריד ברכה רק מלמעלה למטה.

יוסף מעמיד את יעקב לפני פרעה - דהיינו מעליו

ד. ומה עושה יוסף? יוסף מתחכם. וכמו שכתוב (בראשית מ, ז): **"וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדֵהוּ לְפָנָיו פְּרֹעֶה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרֹעֶה"**, הכוונה שהוא מעמיד אותו לפני פרעה – במדרגה יותר גבוהה מפרעה. וכשפרעה רואה את זה, הוא מנסה למצוא על מה הוא יכול להסכים שיעקב אבינו בזה יותר גדול ממנו, ואז הוא מצא משהו ושאל (שם, ח): **"וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה אֵל יַעֲקֹב בְּמָה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ?"** ולכאורה קשה, שני אנשים חשובים נפגשים, זו בדיוק השאלה שיש לפרעה לשאול את יעקב? (לפני כמה שנים למדנו בשיעור בבית מאיר הסבר מאוד עמוק לענין זה. וכעת נפרש בפשוט): פרעה שאל את יעקב: **"בְּמָה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ"** – פרעה אומר, טוב אני רואה שאתה מבוגר וזקן ממני, אז אני מוכן לכפוף את עצמי אליך, רק מצד הזקנה שאתה גדול ממני. ובכפיפה הזאת שפרעה כופף את עצמו בפני יעקב, יעקב יכול היה לברך את פרעה שיעלה נילוס לרגליו.

למה בירך יעקב את פרעה הרי בה יעשה פרעה עצמו עבודה זרה

ה. ולכאורה למה צריך לברך את פרעה שיעלה נילוס לרגליו, אם יעקב רוצה להפסיק את הרעב, שיעקב אבינו ילך בעצמו לנילוס ושיעלה הנילוס לרגליו יעקב, למה צריך שיעקב יברך את פרעה, ואז יעלה הנילוס לרגליו פרעה? ונשאל שאלה הכי קשה, שהרי מאיזה כח פרעה עשה את עצמו עבודה זרה, שהיה אומר (יחזקאל כט, א) **"לִי יֵאָדָי וְאֲנִי עֹשֵׂיתִנִי"** – תראו איך המים של הנילוס עולים לקראתו, וכולם ראו את הכוח העצום שנהיה לפרעה בזכות הברכה של יעקב ועשו אותו עבודה זרה. ואם כן, אולי היה יותר טוב שיעקב לא יברך את פרעה, ואם צריך להפסיק את הרעב, יעקב בעצמו ילך אל הנילוס ומי הנילוס יעלו לרגליו יעקב, ואדרבה יהיה קידוש השם יותר טוב מאשר לתת את זה לפרעה?

בחוץ לארץ השפע יורד דרך מלכי הגוים דוקא

ו. והתשובה: יש הבדל בין ארץ ישראל לארץ מצרים (וכל ארצות הגוים) בארץ ישראל השפע יורד ישירות מהקדוש ברוך הוא, אבל בחו"ל

מעניינות, ומלאים הרבה חכמה נפלאה. (זה קצת לגרות את מי שלומד, ואת אלה שצריכים להתחזק בלימוד היומי, כדי שירגישו את הטעם הטוב שיש בלימוד הדף היומי שברוך השם כל יום אנחנו שולחים הקלטה של השיעור בקבוצה, וזה ממש תענוג גדול הדפים האלה). הסיפור היה כך, בזמנם היו גוים שמדי פעם, היו שובים יהודים וגם הבת של שמואל (רחל) נשבתה בידי הגוים. ואחד השבאים קראו לו 'איסור', ובזמן שהיתה אצלו הוא בא על עליה באונס, כמבואר ברשב"ם בב"ב (דף קמט. ד"ה דאיסור) ואז היא נכנסה ממנו להריון. [להרחבת הענין, ע' בתוס' שם (ד"ה רב מרי) שהקשו ממה שאמרו בכתובות (דף כג.) שבנות שמואל אחרי שנשבו, אמרו שהם טהורות, ואמר רב חנינא לרב שמן בר אבא שישא לאשה את קרובתו, היינו את הבת הזו שנשבתה ואמרה שהיא טהורה. וכתב על זה הגר"ש אלישיב (שם בכתובות), דנראה דגם לפי רשב"ם אפשר דלמעשה לא ידעו מכשול דאיסור גיורא בא על אחת מהם, ורב שמן נשא לו לאשה את האשה השניה שאיסור גיורא לא בא עליה ונמצא דלמעשה לא היה כאן מכשול].

אבל מה קרה בדבר הזה? היות שאיסור נדבק בגוף הקדוש של בת שמואל, הוא מיד קיבל הרהורי תשובה והתגייר. ולכן כתוב בגמ' בבא בתרא שם שרב מרי בר רחל (בת שמואל) הורתו שלא בקדושה (כי איסור בא עליה בגיורת), ולידתו בקדושה (כי איסור מיד מיד התגייר בזכות שהוא נדבק בגוף הקדוש), והוא בסוף נשא לאשה את רחל בתו של שמואל, והוא נקרא בש"ס 'איסור גיורא'. וזה חידוש, למרות שהכוונה של איסור במעשה הביאה שלו היתה רעה מאוד, אבל כיון שהוא נדבק בצדקתו, מיד היו לו הרהורי תשובה. אבל אחרי הכל את רב מרי מייחסים אחרי אימא שלו, ואחרי הסבא שלו שמואל.

מלאכי השרת הפכו חול לסולת

ט. ונחזור להמשך הסיפור בגמ' בתענית: רב מרי היה צדיק גדול והיו לו עיניים קדושות, מיד בזמן הברכה של רב יהודה (רבי יהודה זה התלמיד של רב ושמואל, ופה מדובר על הנכד של שמואל, זה אותו דור), שרב יהודה הוריד גשם בתפילתו, אבל צריך שיהיה אוכל לעכשיו, מה עושים? הוא רואה את שני מלאכי השרת שנדמים כמו מלחים בספינה, והם אוספים חול משפת נהר פפא (מ'אונגרא דנהר פפא' כלשון הגמ'), ושמים אותו בתוך הספינה, והחול התהפך לסולת, ומילאו את כל הספינה סולת, וכשגמרו למלאות אותה, הם נדמו כחנוונים, שרוצים למכור את הסחורה של הסולת שהם אספו. ובא רב מרי אומר לכל האנשים רבותי אל תקנו מזה, זה מעשה נסים, לא כדאי לכם ליהנות מהמעשה נסים, ואל תדאגו אני מודיע לכם שמחר מגיעה הספינה מהעיר פרוזנא, ויהיה הרבה אוכל, חכו עוד יום אחד, ואל תיהנו ממעשה נסים. ואומר רש"י כמה שאפשר יש להתרחק ממעשה נסים, זה יותר טוב.

האם מותר ליהנות ממעשה נסים

י. ודבר זה נותן לכולנו נורה אדומה, כי הרי אנחנו מאוד אוהבים נסים, וכמה שיותר. אבל ההסבר בדבר הזה הוא שכשאדם נהנה ממעשה נסים זה עולה לו יקר, והוא משלם על זה במזומן – כי מנכים לו מזכויותיו. ולפי זה אפשר ליהנות ממעשה נסים רק באופן כזה

השפע יורד דרך מלכי העכו"ם, כי אי אפשר להוריד את השפע בחוץ לארץ ישר דרך הקדושה. וגם אומרת הגמרא (כתובות דף קי:) "כל הדר בחוצה לארץ דומה למי שאין לו אלוה" – זה נחשב כאילו הם עובדי עבודה זרה. כי שואלת הגמרא על הפסוק (שמואל א' כו, יט): "כִּי גִרְשׁוּנֵי הַיּוֹם מִהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עִבְד אֱלֹהִים אֲחֵרִים" מי אמר לדוד "לך עבוד אלוהים אחרים"? עונה הגמרא, שזה שדוד ברח מפני שאול לחוץ לארץ, הבריחה של דוד לחו"ל זה בבחינת "לך עבד אֱלֹהִים אֲחֵרִים", כי כשהוא נמצא בחוץ לארץ, הוא תחת ממשלת השרים של העכו"ם.

ולכן אפילו יעקב אבינו שהוא מקור הברכה, כאן במצרים, הוא לא יכול בעצמו למשוך ברכה בחוץ לארץ, הוא חייב כביכול להעביר אותה דרך המלך שהוא פרעה, ולכן כדי להפסיק את הרעב הנורא שעוד מעט כל ארץ מצרים הולכת ברעב, זה אפשר דווקא ע"י שיעקב אבינו מברך את פרעה. והתוצאה של הברכה, שנעשה נס שכשפרעה מגיע ליאור, המים היו עולים לקראתו, ונפסק הרעב

המעשה ברב יהודה וחליצת נעלו

ז. אנחנו נמצאים ב'דף היומי' בגמרא תענית, ולמדנו את הסוגיה של איסור הנאה ממעשה נסים, ומסופר שם בגמ' (דף כד:) שרב יהודה יצא לשוק, וראה שאנשים משחקים עם כיכר לחם כמו כדור, וזה ציער אותו מאוד, ואמר כנראה שיש שובע בעולם, נתן עיניו, ועל המקום נעשה רעב. וכשראו האנשים שנהיה רעב וכולם ידעו מה הסיבה, שזה בגלל הקפידה של רב יהודה. אמרו לשמש שלו רב כהנא תוציא את רב יהודה החוצה, הוא כל היום יושב בבית ולומד, ולא יודע מה קורה, שייצא החוצה ויראה כמה אנשים סובלים מרעב, וכך הוא יתפלל שיפסיק הרעב. וכך היה שהשמש גרם לרב יהודה שייצא החוצה, וראה רב יהודה שכל האנשים מתאספים בשוק וצועקים, ושאל מה קרה? ואמרו לו שהביא חבית קטנה של תמרים מסוג לא כ"כ טוב שכולם מנסים לקנות איזה תמר אחד. אמר רב יהודה אני רואה שיש רעב בעולם השם ישמור, ואמר לשמש שלו: 'חלוץ את נעלי' (בשביל להתענות) איך שרק חלץ נעל אחת (כדי להתחיל את התענית), מיד החל לרדת גשם זלעפות, וכשהוא בא לחלוץ את הנעל השניה, מיד הגיע אליהו הנביא בשליחות ה', ואמר לו: הקב"ה אמר 'אם אתה חולץ את הנעל השניה אני מחריב את העולם', (אם ירד כזה גשם בנעל אחת מה יהיה אחרי הנעל השניה?... – כך מבואר בירושלמי).

והנה כשיורד גשם זה לא בתוך רגע אחד יש תבואה, כמו שאחרי שאמר אלישע הנביא שמחר יהיה הרבה תבואה וזול גדול, אמר השליש שהיה המלך נשען עליו (מלכים ב' ג, ב) "הֲנֵה ה' עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׂמַיִם הִיְהִי הַדְּבַר הַזֶּה" ו"א איך יהיה אוכל תוך רגע, הרי גם אם יהיה גשם, לא תוך רגע יהיה תבואה וכזה זול, ולא האמין לנבואת אלישע ומיד נענש. עכ"פ במעשה שלנו, מה עשו מלאכי השרת?

מיהו רב מרי בר רחל ולמה נקרא כך?

ח. מספרת הגמרא שם על רב מרי בר רחל (שהיה בן בתו של שמואל), וקודם שנוכיר מה שאומרת הגמ' נסביר: למה קוראים לו רב מרי בר רחל, וכי לא היה לו אבא? הסוגיות של דף היומי כל כך

שכתוב במגילה (אסתר ט, כח): "וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים". מביא החיד"א בשם גורי האר"י (והוא המקור היחידי לזה, ואם לא הוא זה היה נאבד מאיתנו) מה פירוש "וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים" – שכל פעם כשמגיע פורים יש את ההארה שהייתה בפורים הראשון כי היא חוזרת ומאירה באותה עוצמה שהיה בנס פורים. וכן בפסח, סוכות שבועות, ובכל חג יש את אותה הארה, ולכן לשנה אחרת כשראו שיש את ההארה הראשונה שהייתה בזמן הנס, קבעו את חג חנוכה לכן אנחנו עושים זכר לנס החנוכה, כי הימים האלה מאיר בהם הקדושה של חנוכה. נמצא שהחג הוא לא רק זכר לנס, כי כל הזמן רואים נסים גלויים יותר גלויים פחות, וכן הצדיקים עשו מופתים בלי סוף, ולא על כל נס ומופת עושים חג חנוכה, אלא רק על נס כזה שמושך קדושה לזמן של החג, כלומר שהזמן בעצמו מתקדש ומאיר בכל שנה, ויש בו את סגולה שהייתה הנס הראשון.

ביאור המעשה מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק

יג. נמצא, שליהנות ממעשה נסים זה דבר יקר מאוד ולא כדאי להשתמש בזה, ורק אם יש כזה צדיק גדול כמו בחינת בית המקדש, ששם כל הזמן יש נסים, שאצלו הניסים זה כמו טבע הוא יכול ליהנות מניסים, ובוה נבין את המשך הגמרא (בתענית דף כה.) את הסיפור הידוע על רבי חנינא בן דוסא, שבערב שבת בתו של רבי חנינא הדליקה נרות שבת עם חומץ. וכשרבי חנינא חוזר מבית הכנסת, הוא רואה את הבת שלו בוכה, ושואל אותה: "אמאי עציבת?" למה את עצובה? אמרה לו התחלף לי הפך של השמן בחומץ, והדלקתי עם חומץ. ואז עונה לה רבי חנינא את המשפט הידוע שהוא יסוד האמונה: "מה איכפת לך מי שאמר לשמן וידלק, יאמר לחומץ וידלק." ויש לי קושיא לי על הבת של רבי חנינא, למה באמת היא בוכה, הרי את רואה שזה דולק, הרי חומץ זה כמו מים, זה לא נדלק אפילו לשניה אחת, וא"כ היא רואה שיש כאן נס והחומץ דולק, ועל מה היא בוכה.

אלא הסיבה שהיא היתה עצובה למרות שהיא רואה שזה דולק, אבל זה עולה לה ביוקר הנס על חשבון זכויותיה, והיא בוכה על שנעשה לה נס שדולק חומץ במקום שמן, וינקו לי מהזכויות שלי, אני זה לא אבא שלי, שהוא רגיל בניסים והוא עושה מה שהוא רוצה ולא מנקים לו מהזכויות, כי הוא צדיק גדול וכנ"ל. וביאור העניין: (כתבנו את התירוץ הזה בספרי 'עשירות דקדושה בפרשה' פר' ויצא) שרבי חנינא עונה לה: "מה איכפת לך מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק", תביני שגם כששמן דולק זה גם נס, הרי מה פתאום ששמן ידלק, זה רק בגלל שהקב"ה ציווה לשמן שידלק, ולכן אם תביני שהשמן דולק זה רק בגלל שהקב"ה ציווה עליו, אז אם כן אין שום הבדל בין שמן לבין חומץ, כי זה אותו דבר בדיוק, ואל תדאגי ששמת חומץ, כי בין כה גם השמן דולק ע"פ ציווי השם וזו כוונת הלשון – "מה איכפת לך מי שאמר לשמן וידלק" – יאמר לחומץ וידלק", וברגע שתביני את זה, אז יהיה לך נס שהוא לא יעלה לך ביוקר, ולא ינקה לך בכלל מהזכויות, וזה יהיה כמו שהדלקת שמן.

שלא ינכו לו מזכויותיו. ועכשיו נסביר בזה כמה גדרים, וגם כן נוגע לפרשה שלנו. דבר ראשון, הרי אנחנו עכשיו יוצאים מחנוכה, מה היה הסיפור של נס חנוכה? העניין של נס פך השמן, וא"כ כולנו נהנינו ממעשה נסים, כל חג חנוכה הוא נס. אז האם כדאי ליהנות ממעשה נסים או לא כדאי?

בבית המקדש ואצל צדיקים גדולים הנס הוא טבע

יא. והתשובה היא שמעשה נסים שנעשו בבית המקדש אין שום בעיה ליהנות מהם, מכיון שבית המקדש זה בין כה מקום שהוא על טבעי, והנס שם זה כמו טבע, כתוב שבפתח של ההיכל לפני בית המקדש הייתה גפן שבמקום להצמיח ענבים, הייתה מצמיחה זהב, גם מי שרוצה לתרום זהב היה תורם לשם, והיא בעצמה הייתה מגדלת זהב. ואיך היו נהנים ממעשה נסים? והתשובה, שזה בית המקדש. כתוב (אבות ה, ה): "עשרה נסים היו תמיד בבית המקדש" כי זה מקום ניסי ועל טבעי. וכעת מובן השאלה על נס חנוכה, מכיון שנס זה היה בבית המקדש, ומותר ליהנות מנס זה.

אבל יש עוד קושיא, הרי רק בדור הקודם זכינו לראות את קדוש ישראל רבינו ה'בבא סאלי', על הנס הידוע שהוא היה עושה תמיד, וראו את זה מאות ואלפי אנשים בעיניים שלהם, איך בסעודה הוא היה עושה את בקבוק הערק ומוזג ממנו לכולם, ומדובר אפילו על מאות כוסות מלאות, כי עם בקבוק אחד היה ממלא כוסות שלמים. ואם כן נשאל איך הם נהנו ממעשה נסים?

והתירוץ, כשיש כזה צדיק גדול, שיש לו כוח לעשות את הבית והמקום שלו – בקדושת בית המקדש. כלומר, הסברנו שבבית המקדש אין שום בעיה ליהנות מעשה נסים בגלל שכאן הנס הוא הטבע. וככה גם כן לצדיקים כאלה גדולים, יש את הבחינה הזאת שהטבע הוא נס.

מה כל כך ההתפעלות מנס חנוכה אצל בבא סאלי זה היה כל יום?

יב. ונאמר עוד שאלה: אם אצל ה'בבא סאלי' היה נס פך הערק, למה לא עושים על זה חג חנוכה? מה אנחנו כל כך עושים זכר לנס פך השמן, הרי מסתבר שלא היה כל כך קשה למתיתו לעשות נס שמפך אחד קטן ידליקו ממנו שמונה ימים, יש כ"כ הרבה צדיקים שעשו את זה במשך הדורות, ממש כלאחר יד, בלי להתרגש, כולנו מכיכים את סיפורי הבעש"ט שיש שם אפילו נסים יותר גדולים. וא"כ למה אנחנו עושים על נס של פך קטן, חנוכה שמונת ימים, הרי אנחנו ברוך השם רגילים בספורי נסים, נס פך השמן בשבילנו זה אחד הניסים הקטנים, אז למה נס חנוכה הוא כל כך גדול?

התשובה לשאלה הגדולה והעמוקה הזו: כתוב בגמרא (שבת כא:): "לשנה אחרת קבעו ימים טובים", וקשה, למה מחכים עד שנה הבאה כדי לקבוע יום טוב על נס, ולא קובעים מיד חנוכה ליום חג? והתשובה: הם חיכו לראות בשנה הבאה האם האור הקדוש של חנוכה זורח שוב בתאריך כ"ה בכסלו, כמו שהיה בשנה שעברה. כלומר, כל פעם כשקובעים חג פירושו של דבר שהימים האלה בעצמם יש בהם את המסוגלות שהיה בזמן הנס הראשון, וכמו

רבותי יש פה יסוד גדול, אם יש לי אמונה בזאת גדולה בצדיק, והאמונה היא, שאצל הצדיק הטבע והנס זה אותו דבר, אז אם הצדיק עושה לי נס, זה לא לוקח לי מהזכויות שלי. מכיון שהנס גם אצלי הוא כמו טבע, אז אפשר גם לומר: מי שאמר לגוף שיהיה בריא, יאמר לגוף החולה שיהיה בריא. כמו שהייתי בריא אתמול, אז גם היום אפשר להיות בריא מהברכה של הצדיק, אין פה שום שינוי טבע, אלא הנס עצמו זה הטבע, וממילא הנס לא עולה ביוקר. כשיש לך אמונה חזקה בצדיקים ובנסים, עד שלא אכפת לך, ואתה מבין שגם הטבע הוא נס, וגם הנס יכול להיות טבע ואין שום הבדל ביניהם, כמו הבחינה של החומץ והשמץ שהם אותו דבר, ומה שהם דולקים זה רק מכוח שהקב"ה ציווה, אז אתה מסודר לגמרי ולא לוקחים לך מהזכויות בגלל שאתה נהנה ממעשה נסים.

למה ר' חנינא בן דוסא לא רצה לעשות הבדלה על נר של נס

יד. בהמשך הגמ' שם כתוב שהנר המשיך לדלוק עד מוצ"ש ובאו ולקחו ממנו נר להבדלה. הנר דלק 24 שעות, ז"א לא רק שהחומץ דלק כמו שמן, אלא דלק הרבה שעות יותר, עד שלקחו ממנו נר להבדלה. ויש דקדוק בלשון של רש"י שאומר: "הדליק ממנו נר אחר ליהנות בו, ונר של מעשה נסים כיבה, כי היכי דעבד רב יהודה (לעיל כד): בחלא דהוה סמידיא", ז"א שר' חנינא כיבה את הנר של החומץ שדלק בנס, כמו שעשה רב יהודה שפירסם שזה חול שנעשה סולת ושלא יהנו ממעשה נסים. נמצא, שרבי חנינא בן דוסא במוצ"ש לא רצה ליהנות ממעשה נסים, ז"א לעשות הבדלה הוא רצה לעשות על נר חדש שהוא הדליק מהנר של מעשה נסים, וכיבה את הנר של הנס שיפסיק לדלוק כי לא רצה עוד ליהנות ממנו כיון שאסור ליהנות ממעשה נסים.

למה הבבא סאלי עשה את נס הערק הרי לא חסר ערק

טו. והשאלה נשאלת, הרי כל השבת נהנית ממעשה נסים, אז למה בהבדלה אתה לא רוצה ליהנות ממעשה נסים? והתשובה שגם אצל הצדיק המלומד בניסים כשזה לא לצורך לגמרי, אל תהנה מנס. סיפרתי פעם שהרב מרדכי אליהו שאל את הבבא סאלי, למה רבינו עושה את הנס הזה, וכי חסר ערק מה הבעיה נקנה כמה ארגזים? והבבא סאלי ענה: "ישמח ישראל". ובאמיתות התשובה של הבבא סאלי היא מאוד עמוקה. הכוונה "ישמח ישראל" של הבבא סאלי, היה צריך לחזק את עם ישראל באמונה, וכדי לחזק את עם ישראל באמונה, לכן הוא עושה את הניסים האלה, אני לא סתם עושה פה סעודות ומזמין כל כך הרבה אנשים שהם יושבים ושמחים. היום בדורנו ב"ה התחזקה האמונה ואמונת צדיקים, אבל בשנים של תחילת המדינה היתה הרבה כפירה, ו'בבא סאלי' הקדוש שהוא היה היחידי בדור שהנסים אצלו ממש התגלגלו מתחת לשולחן כמו כלום, הוא דווקא הרבה במעשי נסים בשביל לחזק את האמונה בעם ישראל, וזה בעצמו היה הצורך לעשות נסים, כלומר הבבא סאלי' הקדוש שהיו רואים אצלו המון נסים, ואפילו שזה היה נראה שלא לצורך, כן היה לזה צורך גבוה לקדש שם שמים, ולהרבות את האמונה בעם ישראל. אבל אצל רבי חנינא, מילא בשבת עצמה מה

הצדיק חננו את הברכה בשם המתברך

טז. וכעת נגיע לעוד נקודה. בהמשך הסוגיא מספרת הגמרא, שהיה לרבי חנינא בן דוסא שכנה שהיא בנתה בית (הרבה פעמים דווקא גברים בונים, כאן אשה בנתה את הבית), והיא טעתה בחשבון, היא הזמינה נניח קורות עץ 10 מטר כל קורה, וכשהיא בנתה את הבית בנתה אותו אותו 12 מטר, ושהיא באה לשים את הקורות, היא רואה שהיא טעתה, והקורות קטנים מדי, וא"כ איך יהיה לה תקרה, הרי התקרה יושבת על קורות עץ מקיר לקיר, עכשיו צריך להחזיר אותם ולקנות אחרים וכו'. מה עשתה? אמרה יש לי שכן צדיק רבי חנינא בן דוסא ובאה ובקשה ממנו: רבינו תראה מה קרה בניתי בית והקורות קטנות. אמר לה רבי חנינא: איך קוראים לך? אמרה לו: איכו. אמר לה שיאריכו הקורות שלך. ונעשה נס והתארכו הקורות של והתאימו לבית. ומפה רואים גם כן שכל מילה בגמרא רואים רווח.

כשהצדיק רוצה לברך איך הוא יכול לגרום שהברכה תיתפס במתברך? שירמוז אותה בשמו של המתברך. ואפילו ימצא איזה רמז בראשי תיבות או בסופי תיבות, או ימצא חרוז או קישור כלשהו כדי לחבר את הברכה למתברך, כדי שע"י זה הדבר הזה תיתפס הברכה. לכן הוא שואל אותה מה השם שלה. כי שואלים האחרונים, למה הוא שאל אותה את השם, הרי כשמברכים בן-אדם כשהוא נמצא לידך, אין צורך לומר את השם שלו, כי הוא נמצא כאן ואתה מברך אותו, וזה מספיק. ככה הרבה פעמים אנשים באים לבקש ברכה ואומרים קוראים לי פלוני בן פלוני, אני אומר להם שלא צריך את השם שלהם, כי אני מברך אותך ואתה פה לידי, כשהבן אדם לא פה אתה מוסר שם, אבל לעומת זאת כשאתה פה אני מברך אותך בלי צורך בשם. וא"כ, למה הוא שואל אותה את השם? התשובה: הוא רצה להכניס את הברכה בשם שלה. וזה סוד גדול שאנחנו לומדים מבין המילים.

ביאור המחלוקת במעשה אם הקוחות התארכו או נדבקו לסיניפים

יז. ומיד הגמרא אומרת, ויש שאומרים שלא זה היה הנס, אלא מה שהיא הוסיפה סניפים לכל קורה עוד קורה אחרת, כדי להאריך אותם, רק איך הם יהיו דבוקים, ולכן היא היתה צריכה את הברכה של רבי חנינא בן דוסא שיברך שידבקו הקורות הקטנים לגדולים, ויהיו מקשה אחת, כדי שהקירות יחזיקו את הבית. ויש להבין, מה המחלוקת האם רבי חנינא בן דוסא בירך את הבית שהקורות יאריכו אמה לכל צד (בשופי כדי שיתפס טוב), או שהיו לו עוד סניפים של קורות קטנים והדביק אותם בברכתו.

התשובה, שיסוד המחלוקת הוא, כמה מותר ליהנות ממעשה נסים, המ"ד הראשון אומר שהצדיק מברך אותך, אתה יכול ליהנות ממעשה נסים, בגלל שאתה מקבל את הקדושה של הצדיק, כיון שהצדיק הוא בחינת בית המקדש, וכמו שבית המקדש נעשים בו

שלמדתי אותך והשגת, ויכולו גם המה לעשות יחודים ועליות כבוד ואז יוכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה. ותמהתי על זה, והיה לי צער גדול באריכות הזמן כל כך מתי זה אפשר להיות, ע"כ. נמצא, שהדברי הכי חשוב, זה לעשות ייחוד קודשא ב"ה ושכינתיה, כי אז מתכפרים כל העוונות, ויכול משיח לבוא.

ביצד מסתדר דרשת הזוהר עם פשט הפסוק

יט. אבל יש כאן מקום שאלה שאלה, כשיש דרשה שהזוהר דורש על פסוק בתורה, צריך להבין איך היא נכנסת בפשט של הפסוק: זיגש אליו יהודה ואיפה הייתה פה כפרה עוונות בויכוח בין יהודה ליוסף? רבינו הקדוש אומר בליקוטי מוהר"ן (תורה צ"א ח"ב) שהחיבור בין יהודה ליוסף זה בחינת החיבור בין שכל תחתון שזה יהודה, לשכל עליון של יוסף. וע"י החיבור הזה בין יהודה ובין יוסף, בין שכל עליון לשכל תחתון, אז יש כפרת עוונות. כלומר, כשאתה מחבר את השכל התחתון שלך, עם השכל העליון של הרב, ואתה מקבל מהרב שלך את השכל עליון שלו, אז יש את הבחינה של כפרת עוונות, וכך מקרבים את הגאולה.

למה יוסף כל כך מצער את השבטים בענין בנימין

כ. וכעת נרחיב את היריעה להבין את כל הויכוח בין יהודה ליוסף, כתוב (בסוף פר' מקץ) שיוסף שם את הגביע באמתחת בנימין וציער מאוד את השבטים, עד כדי כך שנאמר (בראשית מד, יג) "וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלֹתָם", ויוסף נענש על זה שהוא גרם לכל השבטים לקרוע שמלותם, וכמו שכתוב במדרש (בראשית רבה פד, ט) יוסף גרם לשבטים לקרוע, עמד בן בנו ונפרע לו, שנאמר (יהושע ה, ו) "וַיִּקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שְׂמֹלָתוֹ", ע"כ. וצריך להבין, למה יוסף בוחר לצער כ"כ את השבטים, רצית לראות את בנימין ראית, למה הוא עושה להם את כל הסיפור עם העלילה על הגביע וכו', אתה רוצה כבר להתגלות לאחים ולהביא את אבא שלך לכאן בסדר, אבל למה היה צריך את כל הצער הגדול שעשה להם?

ויכוח יוסף והשבטים הוא בחינת ויכוח שכל העליון עם התחתון

כא. צריך לדעת כמו שדיברנו בשבועות הקודמים, שעדיין יש ויכוח גדול בין יוסף לבין אחיו. וכרגע אנחנו נעמיד את הויכוח הזה שהוא בין השכל תחתון לשכל עליון. שכל תחתון – זה ההיגיון שלך, שכל עליון – זה ההיגיון של התורה. נשים לב הרבה פעמים איזה משהו בתורה או בגמרא או דין תורה – לא כ"כ מסתדר לנו עם ההיגיון הבהמי שלנו. זה בגלל שיש לנו שכל תחתון, והיגיון של שכל תחתון הוא לא יכול להשיג היגיון של שכל עליון של הקב"ה. הרבה פעמים אנחנו לא מבינים בכלל למה הקב"ה עושה לנו משהו מסוים, ונראה לנו שאם הוא היה נוהג איתנו אחרת, היינו יכולים יותר לעבוד אותו בשמחה. יותר מזה, הרבה פעמים יש לנו גם עצות לייעץ הקב"ה איך להתנהג איתנו, כאילו אנחנו מבינים יותר ממנו! ומה הסיבה לכך? כי אנחנו עם שכל תחתון.

אותו דבר הסיפור של מכירת יוסף. הסברנו שהמכירה היתה היתה מאוד הגיונית, אבל היא היתה בבחינת שכל תחתון, ולא שכל

ניסים כל הזמן, אז גם כשאתה קיבלת את הברכה, זה אותו דבר. ואילו המ"ד השני שסובר שהם הוסיפו סניפים, והצדיק רק בירך שידבקו הקורות הקטנות עם הגדולות יחד, לפי זה הברכה היתה לא שיהיה פה מעשה נסים, אלא רק הדבקה, כלומר שהנס הוא בבחינת דבר שאין בו ממש, כי יש פה קורה קטנה, וקורה גדולה, וכל הנס שנעשה הוא שיתחברו, אבל אין כאן דבר חדש וניסי שנוצר, וזה העומק של המחלוקת הזו בגמרא.

אבל מיד אומרת הגמרא: "תנא פלימו אומר, תדע שזה לא היה סניפים כי אני ראיתי את אותו הבית, והיו קורותיו ויצאות אמה לכאן ואמה לכאן, ואמרו לי: 'בית זה שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפילתו'. פלימו אומר, כשהצדיק מברך כן אפשר ליהנות ממעשה נסים, ואפילו שאתה לא בבחינה של הצדיק, אבל כיון שקיבלת את הברכה מהצדיק ואתה מאמין בו זה בסדר. לכן פלימו אומר לא כמו היש אומרים שהיו סניפים לעצים, כי ראיתי בעיניים שלי את הבית הזה, וכולם אמרו 'זה הבית שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפילתו' והיה פה הנאה ממעשה נסים, כי הצדיק יכול לתת לך ברכה ולעשות נס בכח בבחינת בית המקדש שיש בו, והיות שיש לך אמונה בצדיק, זה לא עולה לך ביוקר להפסיד ח"ו מהזכויות שלך.

ע"י יחוד קוב"ה ושכינתיה יש כפרת עוונות

יח. עוד נקודה שרציתי לעסוק בה היום, כתוב בפסוק בתחילת הפרשה (בראשית מד, יח): "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדָבָר נָא עֲבַדְךָ דָּבָר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאֵל יַחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ וְכוּ". במדרש (בראשית רבה צג, ב) וגם בזוהר (ויגש רח: דורשים כאן את הפסוק (תהלים מח, ה) "כִּי הִנֵּה הַמַּלְכִים נוֹעְדוּ עִבְרֵי יַחְדָּו" והמדרש מסביר (שם אות ז) שהיתה ביניהם עברה (לשון כעס), היה מאוד מסוכן שם באותו זמן ושניהם היו בפחד גדול, יוסף פחד כל רגע שמה יהודה יבעט בו ויהרוג אותו, וגם יהודה פחד מיוסף, כי הוא מלך ויכול לצוות להרוג אותו, מי יודע מה יקרה. והם היו בעברה ובכעס, עד שברוך השם השלימו ביניהם.

והזוהר הקדוש ואומר חידוש גדול: שהנקודה של שני המלכים יוסף ויהודה, זה יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. הצדיקים יהודה ויוסף רומזים לה' יתברך והשכינה הקדושה. יוסף זה בחינת הצדיק, הקב"ה נקרא צדיקו של עולם, וכמו שכתוב (תהלים קמה, יז) "צַדִּיק ה' בְּכָל דְרָכָיו", וכתוב (איכה א, יח) "צַדִּיק הוּא ה' בִּי פִיהוּ מְרִיתִי" – ה' ית' נקרא צדיק, ויוסף הצדיק כנגד קודשא בריך הוא. יהודה זה המלכות – כנסת ישראל, יהודה הוא המלך של כל עם ישראל, יש פה חיבור בין יהודה ליוסף. ופה דוקא יוסף הוא הגבוה יותר, אף על פי שהוא קטנן של שבטים, בכל אופן הוא בחינת הזכר ביסוד, לעומתו יהודה הוא בבחינת הנקבה, המקבלת מיוסף.

ומסביר הזוהר, ברגע שעושים את הזיווג של יסוד ומלכות, אזי "עֲבְרֵי יַחְדָּו", משום שאז יש בחינת (מיכה ה, יח) "וְעֲבַר עַל פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵי נַחֲלָתוֹ", שכל החטאים של העולם מתבטלים ונכנעים, בשעה שיש את הזיווג של יסוד ומלכות. ידוע מה שהמשיח אמר לבעל שם טוב: מתי אני יבוא? והלשון שם: והשיב לי בזאת תדע, בעת שיתפרסם לימודך בעולם "ויפוצו מעינותיך חוצה" מה

שיהיה עבד, אלא מה אתם טוענים, שבנימוסין שלכם כתוב שגנב משלם כפל, אומר להם יוסף: אתם נמצאים במצרים וכאן יש חוקים אחרים, וזה לא מעניין אם יש לו לשלם כפל או לא, כי כשנכנסתם לכאן אתם תחת החוקים של מצרים, וכאן החוק שמי שגונב הוא יהיה עבד בין יש לו לשלם ובין לא. וזה הוויכוח ביניהם, כי השבטים אומרים לו: אתה ביקשת אותנו, ממילא צריך לדון לפי החוקים שלנו. ויוסף טוען שחוקי מצרים קובעים.

ומה יש לי יהודה לענות על זה? אומר יהודה: אותי לא מענין שום דבר, אני התחייבתי לאבא שלי להחזיר אותנו, "אֲנִי אֶעֱרְבֶנּוּ מִיַּד תְּבַקְשֵׁנוּ אִם לֹא הִבִּיאֲתִי אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּי לְפָנֶיךָ וְחָטְאתִי לָךְ כָּל הַיָּמִים" (בראשית מג, ט), אומר יהודה אותי לא מענין החוקים שלך, אתה יכול להיות מאוד צודק, ואני מוכן לשבת עבד במקומו, אבל אם אתה לא תסכים אני הורג אותך ואת אדוניך ואת כל מצרים, כמו שכתוב (שם מד, יח): "כִּי כְמוֹךָ בְּפָרְעָה" – ופירש"י: "אם תקניטני, אהרוג אותך ואת אדוניך", כשחזרו השבטים למצרים אמרו אחד לשני לא החזיר אותנו אלא כדי לאבד את מצרים. כלומר, שהם באו במטרה להחריב את כל מצרים. כתוב במדרש (בראשית רבה צג, ה) יהודה אמר לנפתלי כמה שווקים יש במצרים, הלך וחזר ואמר לו: 12 שווקים. אמר יהודה אני לוקח על עצמי שלוש, ואתם כל אחד – תחריבו אחד, ובואו נגמור את הסיפור הזה, אין פה עכשיו שכל תחתון חוקי ישראל חוקי מצרים, אלא יש כאן שכל עליון ששולט – ומהו? "כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת הַנְּעָר", אני ערב ואני צריך לעמוד בהתחייבות שלי לאבא שלי, יש את התורה שמחייבת אותי לעמוד בהתחייבות שלי, ולכן לא איכפת לי כלום.

אומר יוסף ליהודה שים לב, הנה אתה אפילו שעל פי שכל אתה מסכים שפה לפי החוק צריך לדון את בנימין שיהיה עבד, אלא מה אתה טוען "כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת הַנְּעָר" – תקשיב טוב יהודה, כשמכרתם אותי – אתם צדקתם על פי היגיון, אבל מה עם מה שכתוב בתורה "וְגִנֵּב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוֹמֵת"? – הרי יש שכל עליון שזו התורה הקדושה שהיא מעל השכל ההגיוני שלכם, אתם צודקים אי אפשר להתווכח איתך בהיגיון, אתה צודק אני נחשבת לך כסודר והכל בסדר, אבל איך אתה עובר איסור תורה לגנוב בן-אדם ולמכור אותו – זה אסור, וכמו שרבינו אמר: "יש לך הרבה עניינים, אבל אל תעבור על פסיק אחד מהשולחן ערוך". את זה יוסף ממחיש להם ע"י בנימין, שגם כן על פי שכל ועל פי החוק הוא צריך להיות עבד, רק אתה טוען יש לי משהו גבוה יותר מזה, "כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת הַנְּעָר", יש שכל עליון שהתחייבתי לאבא שלי, ואני חייב לעמוד בהבטחה שלי, אותו דבר אומר להם יוסף, וזה הפירוש של המדרש (בראשית רבה צג, יא) 'זמה יוסף שהוא קטנן של שבטים, לא יכלו אחיו לעמוד בתוכחתו וכו', ולכאורה איפה התוכחה כשהוא אומר להם אני יוסף? אלא זו התוכחה שהוא אמר להם, שעם כל השכל שלכם אתה לא יכול לעבור על פסיק בשולחן ערוך, וכ"ש על פסוק מפורש בתורה, ובזה תפס יוסף את השבטים, והם התחרטו על המכירה, וע"י זה התכפר להם עון מיתה של מכירת יוסף, והשבטים זכו בחייהם דווקא בזכות הצער שיוסף מצער אותם כדי לתת להם חיים.

עליון. ונסביר את הדברים: יוסף התנהג בצורה כזאת שהוא גרם לאחים לחשוב שכל ההמשכה של יעקב עוברת אליו. כמו שכתוב: (בראשית לו, ג) "כִּי בָן יָקָנִים הוּא לֹא" פירש"י: "אונקלוס תרגם, 'בר חכים הוא ליה', כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו" ע"כ. השבטים רואים שיעקב תופס את יוסף ועושה אותו 'ממשיך', והם הולכים להיות נדחים החוצה (כמו שישמעאל נדחה מפני יצחק ועשיו מפני יעקב). ועוד שיוסף מביא דיבתם רעה אל אביהם, כביכול הם לא ראוים בכלל ללמוד אצלך אבא, הם לא בסדר, אוכלים אבר מן החי, חשודים על בנות הארץ ומזולזלים בבני השפחות, (בספרי זיאמר אליהו הסברנו באמת כמה יוסף טעה בכל דבר שאמר עליהם, ואיך השבטים הם באמת היו צדיקים). וכשהאחים רואים שיוסף דוחה אותם, והוא רוצה להיות הממשיך של עם ישראל, הם דנו אותו בדין רודף, ודנו אותו למיתה.

יוסף רוצה להציל את אחיו מעונש מיתה

כב. אומר להם יוסף: אתם צודקים, אבל כל זה שייך לשכל תחתון. וכעת אני רוצה להראות לכם איך טעיתם לחלוטין במכירה שלי, כדי שתתחרטו עליה, כי רק ככה אפשר שתחזרו בתשובה. צריך לדעת שעל השבטים היה גזר דין מיתה. שהרי כתוב (שמות כא, טו): "וְגִנֵּב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוֹמֵת", וכתוב (דברים כד, ז) "כִּי יִמְצָא אִישׁ גֵּנֵב נֶפֶשׁ מֵאָחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמַּר בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגֵּנֵב הַהוּא, וּבְעֵרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ", גם "לא תגנב" (שמות כ, יג) שכתוב בעשרת הדברות, מדובר על גונב נפשות שהוא חייב מיתה (וכלשון רש"י: 'בגונב נפשות הכתוב מדבר'). וכידוע שלכן היה בסוף את הענין של 'עשרה הרוגי מלכות'. ואם כן כל השבטים היו חייבים מיתה על זה שהם גנבו את יוסף ומכרו אותו לעבד. יוסף רוצה לכפר לאחיו שבטים הקדושים על הדבר הזה. אבל איך הוא יכפר עליהם הם בטוחים שהם צודקים? הרי כשלקח מהם את שמעון כתוב (בראשית מב, כא) "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבָל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהַתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל בֶּן בְּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת" – השבטים אומרים אנחנו לא בסדר בזה שהוא בכה והתחנן ואנחנו לא ריחמנו עליו. כלומר, על זה שהם מכרו אותו הם לא התחרטו אלא רק התחרטו על אטימות הלב שלהם כנגד הדמעות שלו, שזו רק נקודה קטנה מכל המכירה, כי השבטים לא התחרטו עדיין כלל על המכירה בעצמה כי הם סוברים שהם צודקים, ואם אתה לא מתחרט, אין לך אפשרות לעשות שום תשובה, זה בחינת (תענית טז) 'טובל ושרץ בידו', ואם כן איך יוסף יביא אותם לידי תשובה? ועתה תראו כמה עמוקה הדרך של יוסף!

חכמת יוסף בלקיחת בנימין

כג. מה עושה יוסף? לוקח מהם את בנימין, והוא רוצה אותו לעבד. בא יהודה ואומר לו: "כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת הַנְּעָר מֵעַם אָבִי לְאֹמֶר אִם לֹא אָבִיאֲנִי אֵלֶיךָ וְחָטְאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים", אומר הזוהר הקדוש שהערבות של יהודה, היא בעולם הזה ובעולם הבא. והשאלה היא, הרי אף אחד לא יודע שיוסף שם אצלו את הגביע, והם חושבים שבנימין גנב את הגביע. ואז בא יוסף ושואל אותם יוסף מה צריך להיות הדין? הרי אם בנימין גנב את הגביע, הרי עונשו בדתי מצרים